

Заруцька О.П.

доктор економічних наук,
завідувач кафедри банківської справи та фінансових послуг,
Університет митної справи та фінансів

Новікова Л.Ф.

кандидат економічних наук,
доцент кафедри банківської справи та фінансових послуг,
Університет митної справи та фінансів

Zarutska Olena, Novikova Ludmila

University of Customs and Finance

УПРАВЛІННЯ БАНКІВСЬКИМИ РИЗИКАМИ ТА ЗАХОДИ ВІДНОВЛЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ПОТУЖНИХ ЗОВНІШНІХ ВИКЛИКІВ

BANKING RISK MANAGEMENT AND RESUMPTION MEASURES IN THE FACE OF STRONG EXTERNAL CHALLENGES

У статті розглянуто сучасні тенденції розвитку банківської системи країни, які відбуваються в складних умовах реалізації зовнішніх шоків, що пов'язані із військовою агресією Російської Федерації на території України, та як наслідок падінням ВВП, відпливом робочої сили та капіталів закордон, а також розривом економічних зв'язків. В таких умовах важлива роль належить процедурам НБУ щодо вдосконалення систем управління ризиками, розробки заходів із протидії кризам та відновлення діяльності банків. Зокрема, значної уваги заслуговує прийнята НБУ у 2019 році Постанова «Про затвердження Положення про плани відновлення діяльності банків України та банківських груп», завдяки якій вітчизняні банки мали можливість здійснити апробацію заходів з відновлення діяльності задовго до реальних зовнішніх шоків.

Ключові слова: ризик, криза, стрес-тестування, ризик-орієнтований підхід, бізнес-модель банку.

The article considers the current trends in the country's banking system, which take place in difficult conditions of external shocks associated with the military aggression of the Russian Federation in Ukraine, and as a consequence of falling GDP, outflow of labor and capital abroad, and the rupture of economic relations. Currently, the country's banking system withstands the impact, ensures payments, provides customers with a sufficient amount of cash hryvnia, performs all its functions. In extremely harsh conditions, banks maintain their financial stability and maintain solvency. In such circumstances, the NBU's procedures for improving risk management systems, developing crisis response measures and restoring banks play an important role. In particular, the Resolution "On Approval of the Regulations on Resumption Plans of Banks of Ukraine and Banking Groups" adopted by the NBU in 2019 deserves considerable attention. The Regulations is designed to ensure the financial stability of banks and their groups, to minimize the main risks of their activities and possible losses that may arise due to the implementation of negative factors in the banking system of Ukraine. The main purpose of this normative document is to introduce in banks and banking groups such a planning process that would allow to effectively restore activities to restore financial stability, in case of implementation of negative scenarios or deterioration of financial condition. Banks take into account their own size, complexity, volume and types of operations and services, organizational structure, risk profile, features of activities when developing a resumption plan. In addition, such a plan should be consistent and integrated with the bank's strategy, business plan, corporate governance system, risk management, capital and liquidity planning measures, business and financing continuity plan in crisis conditions. Each bank has developed an effective system of indicators in order to identify the impact of negative factors in a timely manner. Such a system should take into account all the individual characteristics of the bank, including the business model. Due to the regulatory requirements of the NBU, banks had the opportunity to test measures to resume operations long before the implementation of real external shocks.

Key words: crisis, risk, external shocks, stress testing, risk-oriented approach bank's business model.

Постановка проблеми. Вітчизняна банківська система зіткнулася із значними зовнішніми шоками, пов'язаними із воєнним вторгненням Російської Федерації в Україну, величезними втратами активів, падінням обсягів виробництва, розривом економічних зв'язків та втратою робочої сили. За оцінками МВФ, прогнозне падіння ВВП у 2022 році може досягти 25–35%, як це було в Іраку, Сирії та Лівані [1].

Банківська система стійко витримує удар, забезпечує проведення платежів, надає клієнтам достатню кількість готівкової гривні, виконує всі свої функції. У надзвичайно жорстких умовах банки зберігають фінансову стійкість та підтримують платоспроможність. Не останню роль у зміцненні фінансової системи відігравали вимоги Національного банку України щодо вдосконалення систем управління ризиками, розробки заходів із протидії кризам та відновлення діяльності банків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам дослідження фінансового стану банківської системи, відновлення її фінансової стійкості та подальшого розвитку присвячені роботи значної кількості науковців серед яких: О. Дзюблюк, О. Крухмаль, О. Калініна, Р. Михайлюк, А. Лучаківський, О. Коренева, В. Бобиль, К. Черкашина, М. Колісник, Т. Січко, В. Бондар, О. Іщенко, С. Кузнецова, З. Пестовська, С. Пільгуй, В. Коваленко Ю. Холодна, О. Вовчак, С. Вольська, Б. Самородов, Ю. Примак, А. Герасимович, А. Легейда, Ж. Довгань, Т. Жукова, Н. Тарасевич, Г. Карчева, В. Коваленко, Л. Клюсько, Л. Примостка, Н. Шелудько, Ю. Русіна, А., А. Фалюта, Т. Січко, Н. Грабова, О. Васильчишина, Н. Демчук, Ю. Пархоменко, В. Варцаба, В. Рисін, А. Біда, І. Івасів, О. Тараленко, та інші. Не дивлячись на значне розмаїття наукового доробку сучасні умови вимагають проведення подальших теоретико-методологічних досліджень питання відновлення діяльності банківської системи країни задля забезпечення відтворювальних процесів в економіці за умови розгортання кризових факторів.

Метою статті є дослідження фінансового стану банківської системи України та шляхів відновлення діяльності банків в кризових умовах з урахуванням їх бізнес-моделей.

Виклад основного матеріалу. Внаслідок воєнного вторгнення Російської Федерації в Україну відразу виникли перебої в роботі бан-

ківської інфраструктури, що зазвичай на пряму провокує відтік коштів клієнтів. Проблему посилила вимушена міграція та зростаючий попит на готівку. У цих умовах Національний банк України проводив заходи оперативного реагування. З першого дня війни встановлено ліміт 100 тисяч гривень на щоденне зняття коштів із банківських рахунків у національній валюті та повну заборону зняття валютних коштів. Ці стабілізаційні заходи захистили ліквідність банків. Для подальшої підтримки ліквідності Національний банк України використовує різноманітні інструменти рефінансування.

Згідно з оцінкою фахівців, антикризові рішення Національний банк України регулятора ґрунтуються на трьох ключових принципах:

- захист інтересів клієнтів банків, доступ до коштів, платежів і переказів;
- підтримання ліквідності та платоспроможності банків, сприяння відновленню їх фінансової стійкості після припинення воєнного стану;
- відображення реального фінансового стану банків, достовірна звітність, що забезпечує можливість впроваджувати ефективні оздоровлення банківської системи після завершення війни [2].

Через місяць після початку повномасштабної війни, банківська система продовжує повноцінно працювати та виконувати свої функції. Клієнти безперешкодно здійснюють перерахування коштів, оплату товарів та послуг, торгова мережа підтримує безготівкові розрахунки. Більш того, багато банків знизили комісії за послуги.

За оцінками фахівців, фінансову стійкість банківської системи України формує «непоганий запас фінансової міцності, що був накопичений за роки між активними фазами російської атаки на Україну та стабілізаційні заходи Національного банку України, який, у свою чергу, спирається на фінансову підтримку міжнародних партнерів» [1].

Згідно з регуляторними вимогами Національного банку України, банки провели потужну апробацію заходів з відновлення діяльності задовго до реальних зовнішніх шоків повномасштабного воєнного втручання Російської Федерації в Україну.

У 2019 році НБУ було прийнято Постанову № 95 «Про затвердження Положення про плани відновлення діяльності банків України та банківських груп» [3], яка покликана забезпечити

фінансову стійкість банків та їх груп, мінімізувати основні ризики їхньої діяльності та можливі втрати, які можуть виникнути через реалізацію негативних факторів у банківській системі України. Основна мета зазначеного нормативного документу – запровадити в банках та банківських групах такий процес планування, який би дозволив ефективно відновити діяльність для відновлення фінансової стійкості, у випадку реалізації негативних сценаріїв або ж погіршення фінансового стану.

Під час розробки плану відновлення діяльності банки враховують власний розмір, складність, обсяги та види операцій та послуг, оргструктуру, профіль ризику, особливості діяльності. Крім цього, такий план має узгоджуватися та інтегруватися із стратегією банку, його бізнес-планом, системою корпоративного управління, ризик-менеджменту, заходами щодо планування капіталу та ліквідності, планом забезпечення безперервної діяльності та фінансування в кризових ситуаціях.

Структура плану включає наступні елементи:

1. Загальна інформація – відомості про банк та висновки щодо можливості плану забезпечити відновлення фінансової стійкості.

2. Управління плануванням відновлення діяльності – інформація щодо механізмів управління та контролю за реалізацією кожного етапу плану, кількісних та якісних показників, обґрунтування їх граничних значень, системи індикаторів та заходів раннього реагування.

3. Стратегічний аналіз – відомості щодо стратегії, бізнес-моделі, основних напрямів діяльності, критичних функцій, критично важливих контрагентів банку, установ, які належать до інфраструктури фінансового ринку, учасником якої є банк, стрес-сценаріїв, варіантів відновлення, оцінки здатності розробленого плану забезпечити відновлення фінансової стійкості банку, а також щодо результатів тестування такого плану.

4. Заходи щодо комунікації та розкриття інформації – інформація щодо заходів як внутрішньої, так і зовнішньої комунікації, а також щодо розкриття інформації під час реалізації планових варіантів відновлення діяльності.

5. Підготовчі заходи – відомості щодо підготовчих заходів, які мають бути вжиті задля ефективного реалізації варіантів відновлення діяльності.

Кожним банком розроблена ефективна система індикаторів для того, щоб своєчасно виявити вплив негативних факторів. Така система має враховувати всі індивідуальні особливості банку, зокрема й бізнес-модель. Система індикаторів включає в себе як кількісні, так і якісні показники.

До кількісних показників належать:

1. Показники капіталу: нормативи капіталу, буфери капіталу, розмір статутного капіталу, співвідношення нерозподіленого прибутку та фондів, що формуються за рахунок прибутку, до регулятивного капіталу.

2. Показники ліквідності: нормативи ліквідності, непередбачені відпливи коштів клієнтів у значних сумах, інструменти моніторингу для оцінки ризику ліквідності, вартість фінансування, середня строковість фінансування.

3. Показники прибутковості: рентабельність активів, рентабельність капіталу, чиста процентна маржа, чистий спред, співвідношення операційних витрат до операційних доходів, значні втрати внаслідок шахрайства.

4. Показники якості активів: співвідношення суми непрацюючих активів до загальної суми активів, за якими оцінюється ризик, темпи зростання непрацюючих активів, значні втрати внаслідок дефолту великих боржників/контрагентів, співвідношення загального обсягу резервів до загального обсягу непрацюючих активів, співвідношення суми непрацюючих активів та реструктуризованої заборгованості до регулятивного капіталу, суттєва концентрація непрацюючих кредитів в галузевих та регіональних сегментах.

5. Показники ринкових умов: зниження кредитного рейтингу банку, кредитний дефолтний своп, зміна ціни акцій, коливання курсів іноземних валют, зміна відсоткових ставок, цін за інструментами, що містяться в торговій книзі банку.

6. Показники макроекономічних умов: темпи зростання реального ВВП, кредитний дефолтний своп суверенів, індекс споживчих цін, індекс реальної заробітної плати, рівень безробіття, облікова ставка Національного банку, офіційний курс гривні до іноземних валют, зниження суверенного кредитного рейтингу.

Основною вимогою до кількісних показників є своєчасне інформування щодо можливого зниження рівня капіталу, ліквідності, прибутко-

вості, якості активів, погіршення ринкових та економічних умов.

До якісних показників належать:

1. Вимоги клієнтів про дострокове погашення зобов'язань у значних сумах.
2. Наявність негативної інформації щодо критично важливих контрагентів
3. Проблеми із залученням фінансування за поточними ринковими ставками.
4. Плинність персоналу.
5. Негативні наслідки прийняття судових рішень.
6. Застосування НБУ заходів впливу.
7. Втрата ділової репутації керівників та власників істотної участі в банку.

За всіма кількісними показниками банком визначаються граничні значення, при чому показники капіталу та ліквідності не можуть бути нижчими за встановлені НБУ нормативні значення, після чого використовується так званий підхід «світлофора». Його сутність полягає в тому, що значення показника порівнюються із відповідними граничними значеннями та відповідно можуть бути віднесені до «зеленої», «жовтої» або «червоної» зони, «жовта зона» при цьому має верхню та нижню межу.

В залежності від «зони світлофора» для кількісних показників та беручи до уваги якісні показники, результати аналізу можуть бути індикаторами або раннього попередження («жовта зона») або необхідності відновлення фінансової стійкості («червона зона»), моніторинг яких має здійснюватися на регулярній основі.

Крім цього, до плану відновлення також включається інформація щодо основних напрямів діяльності банку, переліку його критичних функцій, критично важливих контрагентів, установ, які впливають на функціонування банку на фінансовому ринку, а також визначається взаємозв'язок між ними та роль у підтриманні фінансової стійкості банку.

Розроблення плану відновлення діяльності передбачає застосування інструментів стрес-тестування за трьома основними сценаріями: загальноринковий, який пов'язаний із виникненням кризи в усій банківській системі; специфічний, який пов'язаний із виникненням внутрішньої кризи в банку на фоні стабільності банківської системи; комбінований, який пов'язаний із виникнення внутрішньої кризи в банку на фоні загальної кризи в банківській системі.

До ризик-факторів загальноринкового стрес-сценарію належать:

- дефолт великих боржників та контрагентів, які чинять вплив на економіку країни;
- погіршення стану ліквідності банківського сектору;
- несприятлива зміна вартості активів на внутрішньому та зовнішньому ринках;
- зниження кількості потенційних платоспроможних покупців активів;
- підвищення ризику країни та вплив капіталу;
- різке погіршення макроекономічних показників;
- різка девальвація гривні.

До ризик-факторів специфічного стрес-сценарію належать:

- дефолт великих боржників та контрагентів;
- різке погіршення стану ліквідності через значний вплив грошових коштів клієнтів, зростання концентрації зобов'язань, значне зменшення обсягу високоякісних ліквідних активів;
- різке погіршення якості активів, значні втрати внаслідок зростання розміру кредитного ризику, зростання витрат на формування резервів під очікувані кредитні збитки;
- значні втрати внаслідок реалізації операційного ризику;
- погіршення репутації банку та власників істотної участі, інформаційна атака, зниження кредитного рейтингу банку, проблеми з акціонерами.

За кожним із стрес-сценаріїв банком визначаються відповідні варіанти відновлення діяльності, які мають бути достатньо ефективними та реалістичними для того, щоб забезпечити відновлення фінансової стійкості банку. Відновлення діяльності залежить від особливостей бізнес-моделей банків.

Можливі варіанти відновлення діяльності банків можна згрупувати за наступними напрямками:

1. Підтримка та відновлення рівня капіталу: збільшення капіталу за рахунок додаткової емісії акцій, за рахунок фінансової допомоги акціонерів, за рахунок капітального інструменту з умовами списання та конверсії, за рахунок субординованого боргу, конвертація зобов'язань перед акціонерами та іншими кредиторами в капітал, припинення виплат акціонерам, знижен-

ня частки активів і позабалансових зобов'язань із високим ступенем ризику.

2. Підтримка та відновлення рівня ліквідності: отримання від акціонерів та пов'язаних з банком осіб фінансування або забезпечення для цілей залучення фінансування, монетизація високоякісних ліквідних активів шляхом продажу або операцій репо, підтримка ліквідності банку НБУ на основі стандартних інструментів строком до 90 днів.

3. Скорочення витрат: скорочення витрат на маркетинг і рекламу та інших адміністративних витрат, припинення виплат бонусів та інших заохочувальних виплат працівникам банку, оптимізація чисельності персоналу та витрат на утримання персоналу.

4. Реорганізації банку: злиття, приєднання, виділення, поділ банку, зміна організаційно-правової форми банку.

5. Реструктуризація: активів та зобов'язань.

6. Продаж активів: нерухомого майна, кредитів, цінних паперів, інвестицій у дочірні та асоційовані установи.

7. Припинення здійснення окремих видів діяльності або операцій (в т.ч. із пов'язаними з банком особами).

Банки проводять тестування плану відновлення діяльності на предмет практичної реалізації, а саме визначених варіантів відновлення у випадку реалізації розроблених стрес-сценаріїв. У той же час, Національний банк України проводить оцінку повноти, якості, ефективності та реалістичності плану протягом шести місяців та робить висновок щодо його прийнятності або неприйнятності. Результати оцінки плану відновлення діяльності банку враховуються НБУ під час реалізації заходів банківського нагляду.

Отже, сьогодні всі банки розробили плани із комплексом заходів, які мають допомогти у протидії впливу негативних факторів в економіці країни. Такими планами визначені кількісні та якісні показники моніторингу фінансової стійкості, обґрунтовані граничні значення показників, а також механізми реалізації кожного етапу плану відновлення діяльності. Виходячи з нормативних вимог НБУ, банками розроблені стратегії розвитку, визначені бізнес-моделі, окреслений перелік критичних функцій та контрагентів банку, розроблені варіанти стрес-сценарії та відповідні плани відновлення ді-

яльності. Такі заходи спрямовані на управління фінансовими ризиками, а також на протидію різноманітним загрозам діяльності фінансової системи та мінімізацію негативних наслідків такого впливу. Загострення кризових явищ як банківській системі, так і в економіці країни в цілому, вимагають від вітчизняних банків проводити оцінку рівня фінансової стійкості, а також постійно шукати способи її підвищення, а у випадку реалізації негативних кризових явищ, й відновлення діяльності.

Проведення оцінки фінансової стійкості банків є достатньо складним процесом та не завжди може мати достовірний результат через складність визначення показників банку, які б максимально реально відображали його діяльність. Не менш важливим фактором є також й високий рівень волатильності фінансового ринку та нестабільність макроекономічного середовища в Україні. У середньостроковій перспективі, враховуючи негативний вплив зовнішніх та внутрішніх чинників функціонування, забезпечення фінансової стійкості банку вимагає розроблення ними ефективної системи управління активами, зобов'язаннями та ризиками [4].

На думку представників Базельського комітету, саме посилення регулювання світової банківської системи дозволить убезпечити та знизити чутливість банків до впливу світових економічних та фінансових криз. Головним принципом реформ має бути забезпечення рівня фінансової стійкості банківської системи шляхом підвищення рівня її капіталізації, ліквідності, якості активів та капіталу [5].

Для оцінювання фінансової стійкості банківської системи України напередодні кризи воєнного часу, розглянемо деякі індикатори її розвитку та динаміку змін цих індикаторів протягом останніх 5 років. Останньою датою аналізу обрано звітну дату 01.01.2022. Подальша зміна показників відобразатиме реакцію на зовнішні виклики, але для оприлюднення відповідних звітів пройде певний час.

На фоні зменшення кількості банків з 82 до 71, відбувалося зростання обсягу чистих активів банків на 720 млрд. грн. Приріст капіталу склав 95 млрд. грн. Саме розмір власного капіталу захищає банк від неочікуваних ризиків, не покритих спеціально створеними резервами. Багато років поспіль банки впроваджували ви-

моги достатньої капіталізації, стрес-тестування та покриття ризиків власними коштами.

Під час повномасштабного воєнного вторгнення суттєво зростає кредитний ризик. Слід відзначити великі зусилля банків за останні роки, спрямовані на покращення якості кредитного портфелю та скорочення частки непрацюючих активів. Динаміка обсягу та якості кредитного портфелю українських банків наведена на рис. 1.

Кредити юридичним особам мають найбільшу частку, але не демонструють динаміки розвитку, в той час, коли обсяги кредитування фізичних осіб поступово зростають. Так, на 01.01.2020, порівняно із 01.01.2018 спостерігалось зменшення обсягу кредитів юридичним особам на 57 млрд грн, з одночасним приростом кредитів фізичним особам на 82 млрд грн. При цьому важливо відмітити зменшення частки непрацюючих кредитів корпоративного сектору з 56,03% на 01.01.2018 до 36,10% на 01.01.2022, а також частки непрацюючих кредитів фізичних осіб та ФОП з 53,51% на 01.01.2018 до 16,86% на 01.01.2022, що є свідченням покращення якості кредитного портфелю банківської системи країни.

З метою недопущення втрати фінансової стійкості банків під впливом погіршення кре-

дитоспроможності позичальників, в умовах воєнного стану запроваджуються так звані «кредитні канікули», умови незастосування санкцій за прострочення платежів за кредитами. При цьому від банків не вимагається погіршувати оцінку позичальників та формувати додаткові резерви за рахунок власних доходів. Національний банк України вживає заходи пом'якшення впливу кредитних ризиків на фінансовий стан банків та їх позичальників.

Окремої уваги потребує ресурсна база українських банків. Динаміка зобов'язань за останні роки наведена на рис. 2.

Згідно із наведеними даними, спостерігається позитивна динаміка як загального обсягу зобов'язань, так і депозитного портфелю українських банків за останні 5 років. З 01.01.2018 по 01.01.2022 приріст зобов'язань склав 625 527 млн грн, депозитів суб'єктів господарювання – 354 479 млн грн, депозитів фізичних осіб – 94 570 млн. грн., що може бути свідченням зростання рівня довіри населення до банківських установ в країні. Слід зазначити, що обсяги депозитів юридичних та фізичних осіб займають відносно однакову частку в загальних зобов'язаннях протягом всього періоду дослідження, при цьому обсяг інших видів зобов'язань навпаки зменшився з 24,79% до 17,39%.

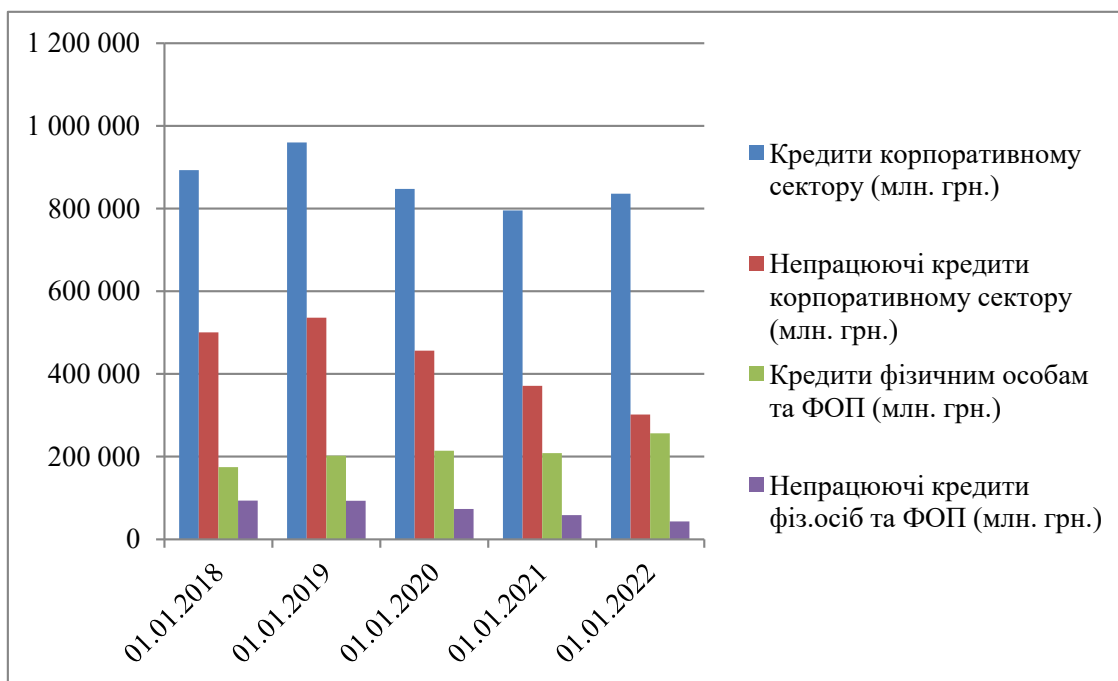

Рис. 1. Обсяги кредитів юридичних та фізичних осіб українських банків з 01.01.2018 по 01.01.2022

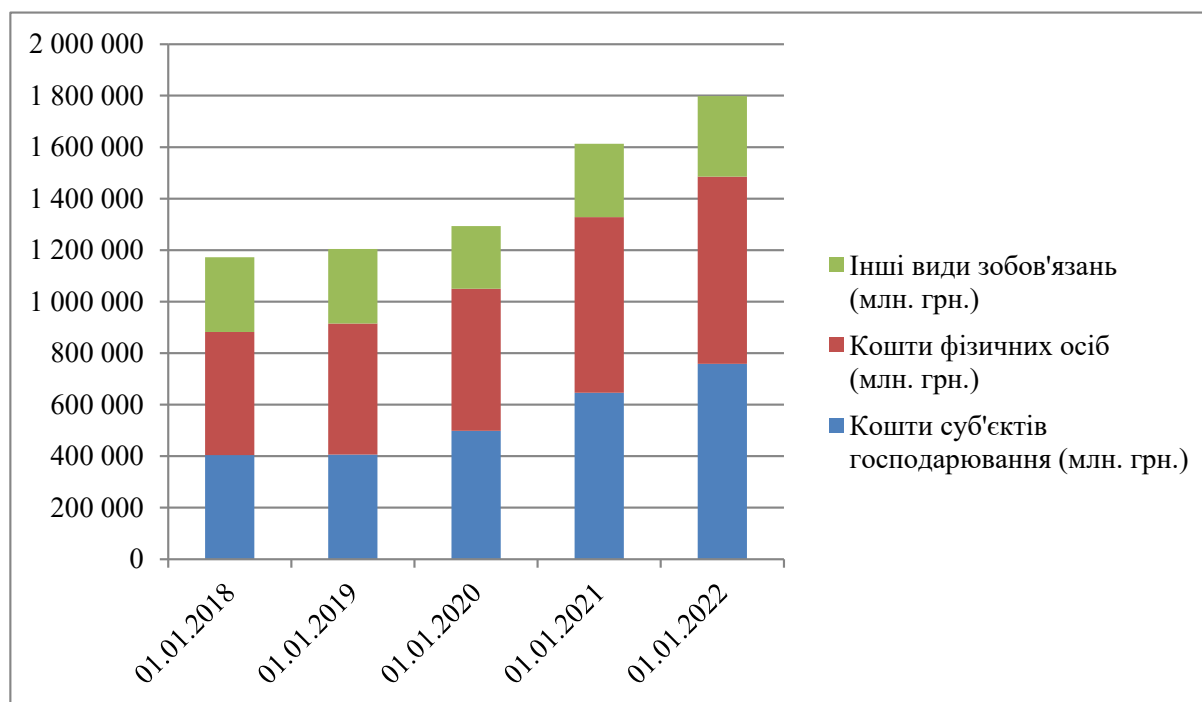

Рис. 2. Обсяги зобов'язань українських банків з 01.01.2018 по 01.01.2022

Розподіл коштів юридичних та фізичних осіб за строковими та поточними наведено на рис. 3 та рис. 4.

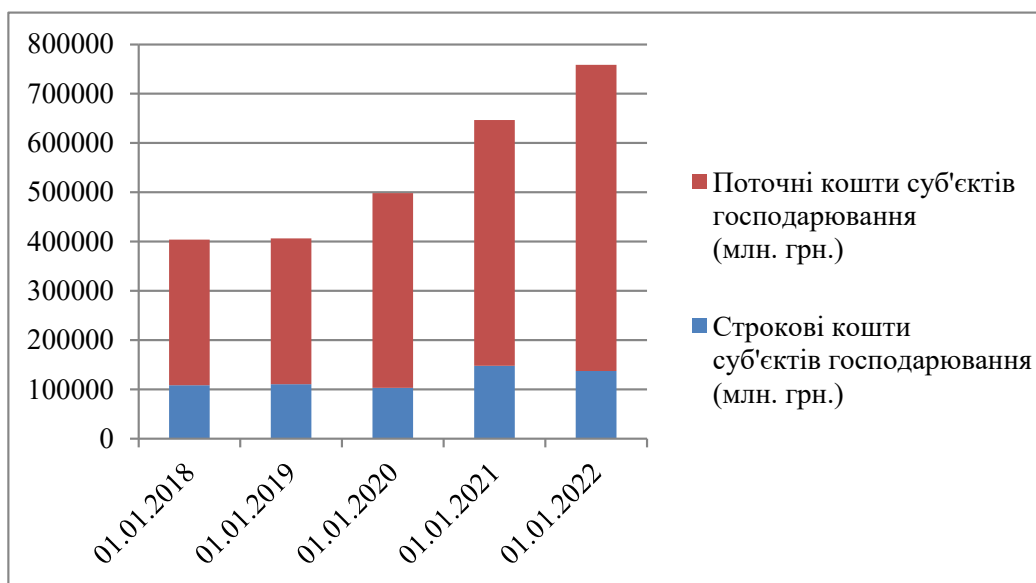
Спостерігається значна позитивна динаміка поточних коштів юридичних осіб за останні 5 років. Так, з 01.01.2018 по 01.01.2022 їх приріст склав 325 276 млн. грн. (зростання в 2 рази). Аналогічна тенденція характерна також й для строкових коштів юридичних осіб, але із меншою динамікою: приріст з 01.01.2018 по 01.01.2022 склав 29 203 млн грн. При цьому, на 01.01.2022, порівняно із 01.01.2021 обсяг таких коштів скоротився на 10 454,0 тис. грн. Що ж стосується коштів фізичних осіб (рис. 4), спостерігається суттєва позитивна динаміка поточних ресурсів та відносна стабільність строкових вкладів. Так, приріст поточних коштів фізичних осіб з 01.01.2018 по 01.01.2022 склав 260 307 млн грн (зростання в 2,7 разів). Обсяги строкових коштів за цей же період зменшилися на 11 385 млн грн. Така динаміка строкових коштів як юридичних, так і фізичних осіб може бути пояснена загальним погіршенням економічного клімату в країні у наслідок пандемії нової коронавірусної інфекції COVID-19. В поточних умовах проблема загострюється, що призводить до погіршення рівня ліквідності банківського сектору.

Доцільно розглянути також й показники рентабельності банківської системи України, а саме показники рентабельності активів (ROA) та власного капіталу (ROE), які дозволяють визначити ефективність використання ресурсів та капіталу банку (рис. 5).

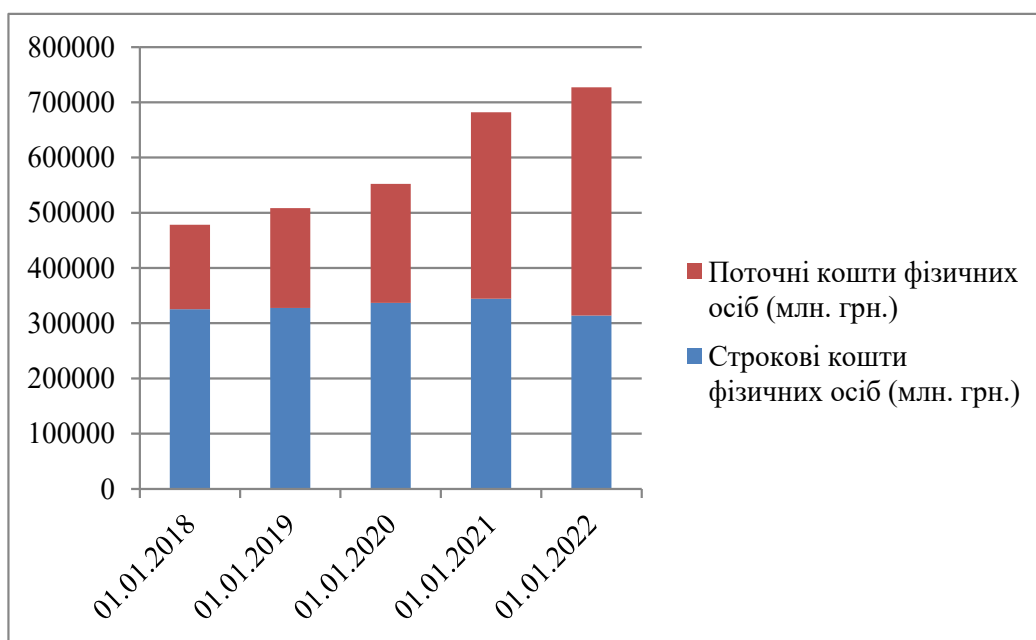
Згідно із наведеними даними, з 2019 року рентабельність активів та капіталу банківської системи демонструє відносно позитивну динаміку та вийшла з від'ємного значення. Проте, спостерігається погіршення показників з підсумком 2020 року, що пов'язано із посиленням кризових явищ в економіці країни у зв'язку із коронакризою COVID-19.

У таблиці 1 наведені значення обов'язкових економічних нормативів, які встановлені НБУ, за період з 01.01.2018 по 01.01.2022 (табл. 1).

Виходячи з даних, що наведені у таблиці, спостерігається планомірне нарощення регулятивного капіталу українськими банками протягом останніх п'яти років. Загалом за період з 01.01.2018 по 01.01.2022 збільшення обсягу регулятивного капіталу українських банків відбулося на 95 924 млн грн або на 82,8%. Також спостерігається позитивна динаміка нормативу достатності (адекватності) регулятивного капіталу, окрім окремого епізоду зменшення на звітну дату 01.01.2022. Розрахунок норма-

Рис. 3. Структура коштів суб'єктів господарювання з 01.01.2018 по 01.01.2022

Рис. 4. Структура коштів фізичних осіб з 01.01.2018 по 01.01.2022

тиву достатності основного капіталу (Н3) було запроваджено лише з 01.02.2019, тому на попередні звітні дати значення показника відсутнє. Динаміка нормативу Н3, як і Н2, загалом є позитивною, крім зменшення показника на 01.01.2022.

Динаміка нормативів ліквідності є нестійкою із загальною тенденцією до зменшення. Так, норматив Н6 з 01.01.2018 по 01.01.2022 знизив-

ся на 9,2%, що свідчить про необхідність посиленого контролю за ліквідністю українських банків протягом усього періоду спостережень.

Динаміка нормативів кредитного ризику в цілому від'ємна, зниження нормативу Н7 протягом аналізованого періоду відбулося на 1,7%. Норматив Н8 демонструє більш виражену від'ємну динаміку: зменшення показника за період з 01.01.2018 по

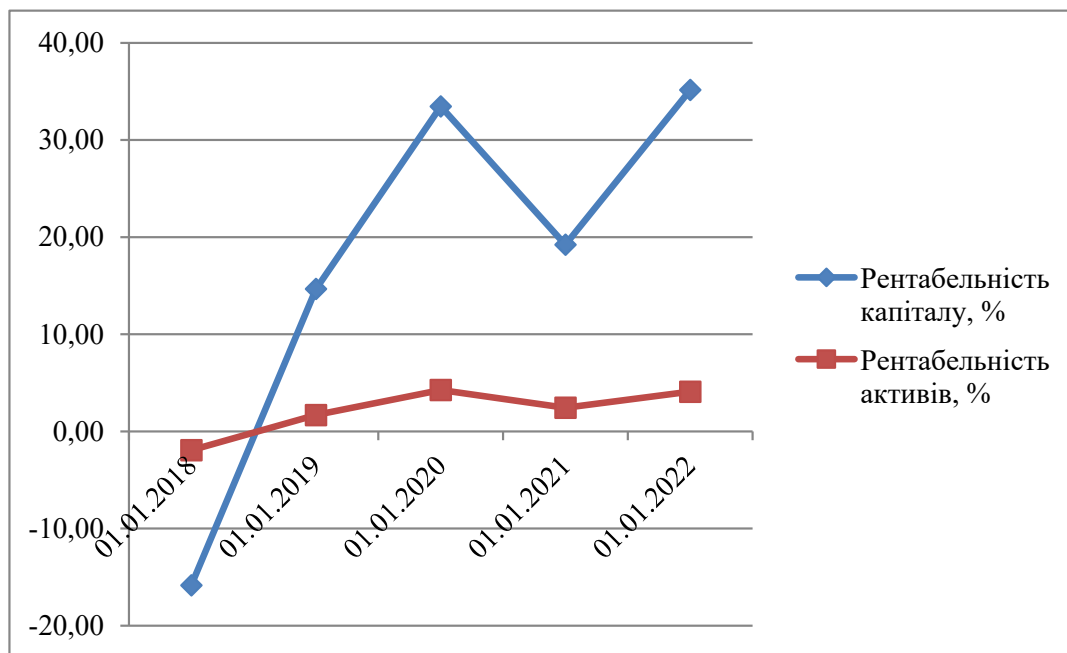

Рис. 5. Показники рентабельності капіталу та активів українських банків з 01.01.2018 по 01.01.2022

Таблиця 1

Значення обов'язкових економічних нормативів для банківської системи України з 01.01.2018 по 01.01.2022

№	Нормативи		01.01.2018	01.01.2019	01.01.2020	01.01.2021	01.01.2022
1	H1	Регулятивний капітал (млн. грн.)	115 817,6	126 116,7	150 313,8	182 283,6	211 742,3
2	H2	Норматив достатності (адекватності) регулятивного капіталу (%)	16,10	16,18	19,66	21,98	18,01
3	H3	Норматив достатності основного капіталу (%)	-	-	13,50	15,67	11,99
4	H6	Норматив короткострокової ліквідності (%)	98,37	93,52	94,35	86,82	89,13
5	H7	Норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (%)	20,29	19,83	17,61	19,14	18,60
6	H8	Норматив великих кредитних ризиків (%)	208,31	176,23	105,00	87,39	72,35
7	H9	Норматив максимального розміру кредитного ризику за операціями з пов'язаними з банком особами (%)	17,89	10,41	7,02	4,10	3,71
8	H11	Норматив інвестування в цінні папери окремо за кожною установою (%)	0,0001	0,0009	0,0002	0,0002	0,0005
9	H12	Норматив загальної суми інвестування (%)	0,22	0,15	0,13	0,10	0,17

01.01.2022 відбулося на 135,9%, що свідчить про зменшення обсягів кредитування у великих розмірах. Норматив H9 протягом аналізованого періоду також демонструє стабільно негативну динаміку, зменшення показника з 01.01.2018 по

01.01.2022 склало 14,2%, що характеризує достатні заходи управління кредитними ризиками за останні роки.

У той же час, нормативи інвестування протягом аналізованого періоду мають нестійку дина-

міку с тенденцією до зростання: Н11 поступово збільшується у незначних обсягах, а Н12 коливається з напрямком зростання на 01.01.2022.

Проведений аналіз підтверджує позитивні здобутки банківської системи за станом на початок 2022 року. Банки покращили кредитний портфель, збільшили рівень капіталізації, забезпечили зростання рентабельності. У той же час, ресурсна база залишалася нестійкою і потребувала особливого контролю за ризиком ліквідності, збалансованого управління активами і пасивами. За останні роки банки активно розвивали бізнес-моделі.

Висновки. Позитивні зрушення у підтриманні фінансової стійкості банківській системі країни протягом останніх років стикнулися із

надзвичайним викликом повномасштабних воєнних дій. Більшість банківських ризиків зростає. У той же час, важливо розуміти, що банками опрацьовано інструменти реагування на кризові умови. На вимогу Національного банку крани банки розробили та протестували плани відновлення діяльності, інструменти стрес-тестування, механізми ризик-орієнтованого підходу. Розроблені та адаптовані під конкретні бізнес-моделі заходи відновлення діяльності банків, спрямовані на підвищення рівня їх фінансової стійкості та стабільності, запобігання та мінімізацію розвитку дестабілізуючих факторів, що має стати запорукою відносно стабільного розвитку банківської системи у довгостроковій перспективі.

Список літератури:

1. Шевчук С. Економіка звикає до воєнного часу. Заступник голови НБУ Сергій Ніколайчук про падіння ВВП, допомогу партнерів та український «план Маршалла». URL: <https://forbes.ua/inside/ekonomika-zvikaє-do-voennogo-chasu-zastupnik-golovi-nbu-sergiy-nikolaychuk-pro-padinnya-vvp-dopomogu-partneriv-ta-ukrainskiy-plan-marshalla-18032022-4800>.
2. Дадашова П. Валютні обмеження, робота відділень і банкоматів, комісії – що змінилося в роботі банків в умовах воєнного стану? URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/03/16/684104>.
3. Про затвердження Положення про плани відновлення діяльності банків України та банківських груп: Постанова Правління НБУ від 18.07.2019 № 95. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0095500-19#Text>.
4. Рисін В.В., Біда А.П. Фінансова стійкість банку: чинники та особливості забезпечення. *Ефективна економіка*. 2021. № 3. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8731>. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2021.3.1>.
5. Івасів І.Б., Тараленко О.О. Оцінка можливостей впровадження Базель III щодо відновлення діяльності неплатоспроможних банків. *Молодий вчений*. 2019. №2 (66). С. 619–624. DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2019-2-66-130>.

References:

1. Shevchuk S. (2022) The economy gets used to wartime. Deputy Chairman of the NBU Serhiy Nikolaychuk on falling GDP, assistance from partners and the Ukrainian "Marshall Plan". Available at: <https://forbes.ua/inside/ekonomika-zvikaє-do-voennogo-chasu-zastupnik-golovi-nbu-sergiy-nikolaychuk-pro-padinnya-vvp-dopomogu-partneriv-ta-ukrainskiy-plan-marshalla-18032022-4800>.
2. Dadashova P. (2022) Currency restrictions, the work of branches and ATMs, commissions – what has changed in the work of banks under martial law? Available at: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/03/16/684104>.
3. Resolution of the Board of the National Bank of Ukraine On Approval of the Regulations on Resumption Plans of Banks of Ukraine and Banking Groups № 95 (2019, July 18). National Bank of Ukraine. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0095500-19#Text>.
4. Rysin V., Bida A. (2021) Financial resilience of the bank: factors and features of providing. *Efektivna ekonomika*, vol. 3. Available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8731>. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2021.3.1>.
5. Ivasiv, I. and Taralenco, O. (2019) Evaluation of opportunities for the introduction of Basel III in response to the activities of non-payable banks. *Young Scientist*, vol. 2 (66), pp. 619–624. DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2019-2-66-130>.